

S. GREGORIUS Nazianzenus (329 † ca 390)

EPISTOLAE

Epistola CI

- 481 [...] Εἴ τις οὐ Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Μαρίαν ὑπολαμβάνει, χωρὶς ἐστὶ τῆς θεότητος. Εἴ τις ὡς διὰ σωλῆνος τῆς Παρθένου δραμεῖν, ἀλλὰ μὴ ἐν αὐτῇ διαπεπλάσθαι λέγοι θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς· θεϊκῶς μὲν, ὅτι χωρὶς ἀνδρός· ἀνθρωπικῶς δέ, ὅτι νόμῳ κηρύσεως, ὁμοίως ἄθεος. Εἴ τις διαπεπλάσθαι τὸν ἀνθρώπον, εἴθ' ὑποδεδυκέναι *λέγοι Θεόν, κατὰκριτος. Οὐ γὰρ γέννησις Θεοῦ τοῦτό ἐστιν, ἀλλὰ φυγὴ γενήσεως. Εἴ τις εἰσάγει δύο Υἱούς, ἓνα μὲν τὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρός, δεύτερον δὲ τὸν ἐκ τῆς μητρός, ἀλλ' οὐχὶ ἓνα καὶ τὸν αὐτόν, καὶ τῆς υἰοθεσίας ἐκπέσοι τῆς ἐπηγγελμένης τοῖς ὀρθῶς πιστεύουσι. PG
37, 177

CARMINA

Poëmata dogmatica: II De Filio

- 482 60. Οὐτε τι γὰρ θεότητος ἀπέξεσε, καὶ μ' ἐσάωσεν,
Ἰητῆρ δυσόδομοισιν ἐπικύψας παθέεσσιν.
Ἦν βροτός, ἀλλὰ Θεός. Δαβὶδ γένος, ἀλλ' Ἀδάμοιο
Πλάστης. Σαρκοφόρος μὲν, ἀτὰρ καὶ σώματος ἐκτός.
Μητρός, παρθενικῆς δέ· περιγράφος, ἀλλ' ἀμέτρητος. PG
37, 406

- 481 [...] Si quis sanctam Mariam Deiparam non credit, extra divinitatem est. Si quis Christum per Virginem tanquam per canalem fluxisse, non autem in ea divino simul et humano modo formatum esse dixerit, divino, quia absque viri opera, humano, quia humani conceptus lege, aequè atheus est. Si quis formatum hominem fuisse. Deumque postea *subiisse dicat, damnationi obnoxius est. Hoc enim non Dei generatio fuerit, sed generationis fuga. Si quis duos filios, alterum ex Deo et Patre, alterum ex matre, non autem unum atque eundem induxerit, is ab ea quoque filiorum adoptione¹ excidat, quae recte credentibus promissa est. PG
37, 178
- 482 60. Nam nec de divinitate quidquam amisit, et me salvum fecit, Medicus fetentibus inclinans se vulneribus.
Mortalis erat, sed Deus. Davidis genus, sed Adami
Opifex; carnem quidem gerens, sed et corporis expers.
Matrem habuit, sed virginem: circumscriptus, sed et immensus. PG
37, 406

¹ Ephes. I, 5.

• DIODORUS TARSENSIS († ante 394). Vide locum, Diodoro attributum, sub titulo *Incertus Auctor*.

XVIII. *De Christi genealogia*

- PG 37, 483 35. Παῦσαι διοχλῶν τὴν καλὴν συμφωνίαν. 483
 Πῶς Δαυὶδ ἐς ἀνακτα φέρει Θεός, εὔτε φαάνθη
 Μητέρος ἐκ βροτέης Θεὸς ἀμβροτος; ἐκ μὲν Ἰωσήφ,
 Πῶς ὄγε; παρθενικῆς γὰρ ἔην πάις, ἐκ Μαρίης δέ,
 Λευίδης· Μαριάμ γὰρ ἄφ' αἵματος ἦεν Ἀαρών.

Poëmata moralia: I. In laudem virginitatis

- PG 37, 537 197. Αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ Χριστὸς ἀγνῆς διὰ μητρὸς ὀδεύσας 484
 Παρθενικῆς, ἀδέτοιο, θεουδέος, ἀχράντοιο
 (Νόσφι γάμου καὶ πατρὸς ἐπεὶ χρέος ἦε γενέσθαι),
 Ἦγνισε θηλυτέρας, Εὖαν δ' ἀπεσεύσατο πικρῆν,
 *358 Καὶ σαρκὸς δ' ἀπέπεμψε νόμους, μεγάλοις τε λόγοισι
 Πνεύματι γράμμ' ὑπέειξε, καὶ ἡ χάρις ἐς μέσον ἦλθεν.
 PG 37, 1564 170. Ἐκ περάτων ἐπὶ πείραθ' εἰς παλάμησιν ἀγείρας, 485
 Ἄς ποτ' ἐπὶ σταυροῖο μεγακλέος ἐξεπέτασεν.
 Εἰ δ' ὅτι καὶ διὰ μητρὸς ἐμοὶ Θεὸς ἦλυθεν ἀγνῆς,
 Παρθενικῆς, ἀδέτοιο, νόμοις καινοῖσι γενέθλης,
 Καὶ θάνε, καὶ νεκύεσσι μίγη, καὶ ἀνέδραμεν αὔθις.

Poëmata ad alios. Ad Nemesium

- PG 37, 1565 180. Ἔστι μὲν οὐκ ὀλίγοισι καὶ ὃς λόγος, ὡς ἀπὸ κόλπων 486

- PG 37, 483 35. Desine perturbare egregiam concordiam. 483
 Quomodo ad regem David revehitur Deus, cum apparuerit
 Ex matre mortali immortalis Deus? Et quidem ex Ioseph
 Quomodo ille? Virginis enim erat filius scilicet ex Maria
 Levita. Maria enim erat ex sanguine Aaron.
 PG 37, 537 197. At postquam Christus ex casta Matre virgine, 484
 Iugi experte, Deo simili, incontaminata prodiens
 (Necesse enim erat, ut sine nuptiis, sine patre nasceretur),
 Sanctificavit feminas, Evamque acerbam repulit,
 Et carnis leges removet, ac per Evangelii praedicationem
 Spiritui cessit littera, venitque in medium gratia.
 PG 37, 1563 170. Ab orbis finibus ad usque fines terrae colligans suis manibus, 485
 Quas quondam in cruce gloriosa expandit.
 Sin autem, quia et mihi Deus prodiit e casta matre
 Virgine, innupta, nova et inaudita lege generationis,
 Et mortuus, et mortuis iunctus est, et rursus rediit ad vitam.
 PG 37, 1565 180. Versatur in ore non paucorum hic sermo, scilicet e sinu 486

Παρθενικῶν βλάστησε Θεὸς βροτός, ὃν συνέπηξε
 Πνεῦμα Θεοῦ μέγαλοιο, ναῶ ναὸν ἄγνόν ἐγείρων.
 Μήτηρ γὰρ Χριστοῦ ναός, Χριστὸς δὲ Λόγοιο.
 Ὡς γὰρ θέσμιον ἦεν, ἐπεὶ φύσιν οὐλόμενος θήρ

185. Ἡμετέρην ἐφέπεσκε παραιθασίης ὑπὸ πικρῆς,
 Θειοτέροιο βροτοῦ φυῆ κακίην ἀκέσασθαι,
 Καὶ στήσαι κράτος αἰνὸν ἀθεσμοτάτοιο δράκοντος.
 Τοῦνεκα νηδὺν ἄμειψε, τὸ δ' ἤμισυ τίσε γενέθλης
 Ἡμετέρης, τὸ δ' ἔλειπεν, ὃ μιν τέκε παρθένος ἀδμής.

ORATIONES

Oratio XXX - Theologica IV

- 487 XXI. [...] Υἱὸς δὲ ἀνθρώπου, καὶ διὰ τὸν Ἀδάμ, καὶ διὰ τὴν Παρθένον, PG
 ἐξ ὧν ἐγένετο· τοῦ μὲν, ὡς προπάτορος, τῆς δέ, ὡς μητρὸς νόμου, καὶ οὐ 36, 132
 νόμῳ γεννήσεως.

Oratio XXXVIII - In Theophania

- 488 XIII. [...] Πάντα γίγνεται, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ἄνθρωπος· κηθεῖς μὲν PG
 ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ ψυχὴν καὶ σάρκα προκαθαρθείσης τῷ Πνεύματι (ἔδει 36, 325

Virginis ortum esse Deum hominem, quem coagmentavit
 Spiritus magni Dei, templo templum sanctum extruens.

Mater enim Christi templum, Christus autem Verbi.

Sic enim constitutum erat, quoniam nostram pestifer serpens

185. Naturam tenebat sub iniqua transgressione,

Divinioris hominis natura, vitio medelam afferre,

Et vincere grave imperium infandissimi draconis.

Quam ob rem sinum virginis subiit, dimidiamque honoravit ge-
 nerationis

Nostrae partem, alteram reliquit, quatenus hunc peperit virgo in-
 tacta.

- 487 XXI. [...] Filius hominis, propter Adamum, ac Virginem, ex
 quibus exstitit, illo nimirum ut generis auctore, hac autem ut ma-
 tre, iuxta matris legem, et non iuxta legem generationis.

- 488 XIII. [... Christus] humana omnia excepto peccato suscipit; PG
 conceptus quidem ex Virgine, animo et corpore a Spiritu prae- 36, 326

γὰρ καὶ γέννησιν τιμηθῆναι, καὶ παρθενίαν προτιμηθῆναι)· προσελθὼν δὲ Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἐν ἑκ δύο τῶν ἐναντίων, σαρκὸς καὶ Πνεύματος ὄν, τὸ μὲν ἐθέωσε, τὸ δὲ ἐθεώθη. Ὡ τῆς καινῆς μίξεως! ὦ τῆς παραδόξου κράσεως!

*Oratio XL*PG
36, 424

XLV. [...] Πίστευε, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν προαιώνιον Λόγον, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀχρόνως καὶ ἀσωμάτως, τοῦτον ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, γεγενῆσθαι διὰ σέ καὶ Υἱὸν ἀνθρώπου, ἐκ τῆς Παρθένου προσελθόντα Μαρίας, ἀρρήτως καὶ ἀρυπάρως (οὐδὲν γὰρ ῥυπαρὸν οὐ Θεός, καὶ δι' οὐ σωτηρία, ἔλον ἀνθρώπον, τὸν αὐτὸν καὶ Θεόν, ὑπὲρ ἔλου τοῦ πεπονθότος, ἵνα ἔλω σοὶ τὴν σωτηρίαν χαρίσῃται, ἔλον τὸ κατάκριμα λύσας τῆς ἀμαρτίας· ἀπαθῆ θεότητι, παθητὸν τῷ προσλήμματι.

489

*Oratio XLIII*PG
36, 576

LXII. Μέγα παρθενία, καὶ ἀζυγία, καὶ τὸ μετ' ἀγγέλων τετάχθαι, καὶ τῆς μοναδικῆς φύσεως· ὁκνῶ γὰρ εἰπεῖν Χριστοῦ, ἕς, καὶ γεννηθῆναι θελήσας διὰ τοὺς γεννητοὺς ἡμᾶς, ἐκ Παρθένου γεννᾶται, παρθενίαν νομοθετῶν, ὡς ἐνθένδε μετάγουσαν, καὶ κόσμον συντέμνουσαν, μᾶλλον δὲ κόσμον

490

purgata (nam et generationem honore affici, et virginitatem praeferri oportebat); progressus autem Deus cum humanitate, unum ex duobus inter se contrariis, carne nimirum et Spiritu; quorum alterum deificavit, alterum deificatum est. O novam mixtionem! O admirandam temperationem!

PG
36, 423

XLV. [...] Crede, Dei Filium, Verbum illud omnibus saeculis antiquius, atque citra ullum temporis principium, et incorporeo modo a Patre genitum, hunc, inquam, Dei Filium, extremis diebus, hominis quoque filium tua causa factum esse, arcano modo, ac sine ulla spurcitie ex Virgine Maria progressum (nihil enim spurcum, ubi Deus est, et cuius beneficio et opera salus paratur); totum hominem, eundem et Deum, pro toto homine laeso ut, tota peccati condemnatione rescissa, tibi toti salutem afferat.

489

PG
36, 575

LXII. Magna res virginitas, et caelibatus, atque in angelorum, naturaeque singularis ordine censerī, vereor enim dicere Christi, qui, cum propter nos genitos nasci vellet, ex Virgine gignitur, virginitatem velut lata lege sanciens, ut hinc abducentem ac mundum conscindentem; vel potius, mundum ad mundum transmittentem

490

κόσμῳ παραπέμπουσαν, τὸν ἐνεστῶτα τῷ μέλλοντι. Τίς * οὖν ἐκείνου μᾶλλον, *577
ἢ παρθενίαν ἐτίμησεν, ἢ σαρκὶ ἐνομοθέτησεν, οὐ τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι
μόνον, ἀλλὰ καὶ οἷς ἐσπούδασε;

praesentem nimirum * ad futurum. Quis igitur magis quam ille, aut *578
virginitatem in pretio habuit, aut carni leges imposuit, idque, non
suo tantum exemplo, sed etiam per ea quibus operam dedit?

S. PHOEBADIUS Agennensis († post 392)

DE FILII DIVINITATE ET CONSUBSTANTIALITATE TRACTATUS ¹

491 Cap. VIII. [...] De Spiritu Dei Virgo concepit, et quod concepit, ^{PL}
hoc peperit, id est, Deum homini suo, ut iam dixi, sociatum, sicut ^{20, 48}
ipse dixit: *Quod nascitur de carne, caro est; et quod nascitur de spi-
ritu, spiritus est:* ² quia Deus spiritus est, et de Deo natus est. Sicut
et Angelus ad Mariam Virginem dixit: *Spiritus Dei veniet in te, et
virtus Altissimi obumbrabit te: propterea quod nascetur ex te sanctum,
vocabitur Filius Dei.* ³

Vides ergo ipsum Spiritum, id est Filium Dei venisse ad virgi-
nem; et inde Dei et hominis Filium processisse: nec tamen ipso in-
dumento carnis Dei Filium esse mutatum; sed eundem ipsum esse
in homine, qui fuerat ante mundum cum Patre, per quem facta
sunt omnia, et sine quo factum est nihil, sicut Evangelista ait: *Mun-
dus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit.* ⁴

¹ Nonnulli asserunt hunc libellum *Gregorii Iiberitani* esse (PLS I, 785).

² Io. III, 6.

³ Lc. I, 35.

⁴ Io. I, 10.

- PL 20, 27, 45, 150, 232, 369, 370, 372, 446.
- PG 35, 861, 1181. PG 36, 80, 180, 236, 289, 633.
- PG 37, 469, 574, 959, 1073, 1469.